

«فهرست مطالب»

پیش‌گفتار	۲۳
مقدمه	۲۷
درس ۱: روش تفسیر	۳۱
برخی از ویژگی‌های قرآن	۳۳
تفسیر آیه بسمله	۳۶
جایگاه آیه بسمله در امور	۳۹
سخنی با اهل سنت	۴۰
درس ۲: تفسیر واژه‌های: الله، رحمان و رحیم	۴۵
الله	۴۷
رحمان	۴۷
رحیم	۴۸
مفهوم تلاوت	۴۸
قاریان قرآن از دیدگاه امام باقر <small>علیه السلام</small>	۵۰
عمل به قرآن	۵۲
نظری دیگر بر مفهوم تلاوت	۵۴
ابزار شناخت	۵۵
درس ۳: بحثی در ﴿بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ﴾	۵۹
رابطهٔ رحمانیت و رزاقیت خداوند	۶۱

- ۶۲.....رحمان، روزی دهنده و دفع بلا کننده.....
- ۶۳.....شروع بسم الله با «باء» جاره.....
- ۶۵.....اثر رحمانیت خداوند بر انسان.....
- ۶۷.....جلوه رحمانیت در طبیعت عالم.....
- ۶۹.....رحمانیت و رحیمیت خداوند برای عموم مردم.....
- درس ۴: رحمت الهی.....**
- ۷۱.....
- ۷۳.....محدود نبودن رحمت حق.....
- ۷۴.....رذایل اخلاقی، محروم کننده انسان از رحمت الهی.....
- ۷۵.....زمینه‌های رشد رذایل در وجود انسان.....
- ۷۶.....حقیقت هوی.....
- ۷۸.....حقیقت غضب.....
- ۷۸.....حقیقت شهوت.....
- ۸۰.....انواع موجودات عالم.....
- ۸۰.....حقیقت روح.....
- ۸۱.....جلوه رحیمیت الهی در آیات.....
- ۸۳.....یاری رساندن به انسان در برابر گناهها.....
- ۸۳.....اخلاق حسنه.....
- ۸۴.....مهلت دادن به گناهکاران.....
- ۸۵.....آثار رحمت خدا در امور مادی.....
- ۸۷.....رحیمیت پروردگار در روایات.....
- درس ۵: نامهای سوره حمد (۱).....**
- ۹۱.....
- ۹۳.....تفاسیر سوره حمد.....
- ۹۳.....تفسیر سوره حمد در دیدگاه امیرالمؤمنین علیه السلام.....
- ۹۵.....عظمت سوره حمد و اختصاص آن به امت رسول الله.....
- ۹۶.....اسامی سوره حمد.....

۹۶.....	۱ - ام الكتاب يا ام القرآن.....
۹۷.....	نظر امام باقر <small>عليه السلام</small> درباره چگونگی آفرینش زمین.....
۹۹.....	۲ - فاتحة الكتاب.....
۱۰۰.....	مبارک بودن کتاب خدا.....
۱۰۱.....	شفا بودن قرآن کریم.....
۱۰۱.....	اول: شفای عام.....
۱۰۲.....	دوم: شفای خاص.....
۱۰۲.....	سوم: شفای خاص الخاص.....
۱۰۲.....	نور بودن قرآن مجید.....
۱۰۳.....	جایگاه ستارگان در قرآن.....
۱۰۴.....	امنیت از عذاب الهی در سوره حمد.....
۱۰۷.....	۳ - حمد.....
۱۰۹.....	درس ۶: نامهای سوره حمد (۲)
۱۱۱.....	۴ - سَبْعُ الْمِثَالِي.....
۱۱۱.....	مشتقات «ثنی» در قرآن.....
۱۱۱.....	الف. سوره قلم.....
۱۱۲.....	ب. سوره حج و نساء.....
۱۱۳.....	ج. سوره هود.....
۱۱۳.....	نیکوترین سخن.....
۱۱۷.....	توجه به هفت مسأله در سبع المِثَالِي.....
۱۱۹.....	حقایقی دیگر در سوره حمد.....
۱۲۰.....	بازار قیامت.....
۱۲۱.....	معاد جسمانی و معاد روحانی.....
۱۲۳.....	۵ - وافیه.....
۱۲۴.....	۶ - کافیه.....

- ۱۲۴ ۷ - شافیہ
- ۱۲۴ ارزش سوره حمد در کلام امام حسین علیه السلام
- درس ۷: قرآن، قول ثقیل و عظمت حق**..... ۱۲۷
- ۱۲۹ قرآن و قول ثقیل
- ۱۳۰ قرآن کریم، ترازوی قیامت
- ۱۳۳ بحثی در حروف سوره حمد
- ۱۳۵ بیان عظمت حق، اولین گام در تبلیغ
- ۱۳۷ آیا امام به شهادت خود آگاه است؟
- ۱۳۷ روایاتی در عظمت قرآن
- ۱۳۸ عظمت کلام پیغمبر و اهل بیت علیهم السلام
- ۱۳۹ ارزش شهید و شهادت
- ۱۳۹ تجلی پروردگار در قرآن
- درس ۸: عظمت خالق، نبوت و قرآن**..... ۱۴۱
- ۱۴۳ عظمت خالق
- ۱۴۴ عظمت نبوت
- ۱۴۵ دیدگاهها در ایمان آوردن به پیامبر
- ۱۴۵ تجلی عظمت قرآن
- ۱۵۰ ظرفیت‌های مختلف موجودات عالم
- ۱۵۲ داستان شیعه شدن یک اهل سنت با آیه شریفه قرآن
- ۱۵۳ عظمت اخلاق پیامبر
- درس ۹: عظمت قرآن، فضیلت انسان و حقیقت کلمه توحید**..... ۱۵۵
- ۱۵۷ درک عظمت قرآن و فضیلت انسان
- ۱۵۸ علل مادی نواقص نه ملکوتی
- ۱۵۹ حقیقت عالم آفرینش
- ۱۶۰ گوش دادن و سکوت هنگام قرائت قرآن

۱۶۱	گوش دادن و عمل به قرآن
۱۶۲	استماع و انصات حقیقی
۱۶۳	عظمت مطلق و عظمت نسبی
۱۶۳	مشتقات عظیم در قرآن
۱۶۶	عظمت عبدالله بن یغفور
۱۷۱	درس ۱۰: حقیقت کلمه توحید
۱۷۳	حقیقت کلمه توحید
۱۷۴	انعکاس حقایق عالم در سوره حمد
۱۷۴	الوهیت خدا و حقیقت فطرت
۱۷۵	فلسفه عبادت
۱۷۶	تفسیر اجمالی بر کلمات سوره حمد
۱۷۸	تکرار هفت کلمه در سوره حمد
۱۸۱	درس ۱۱: قرآن و قول ثقلین
۱۸۳	اختلاف در جزئیت بسم الله
۱۸۳	خطرات متوجه دین
۱۸۳	۱ - تحریف در مسائل فقهی
۱۸۴	۲ - تحریف در معانی قرآن
۱۸۵	نمونه‌ای از تحریف معانی
۱۸۶	۳ - خطر حدیث سازی
۱۸۷	۴ - جایگزینی علما و کتاب‌های خارجی به جای مکتب اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۱۸۸	عرفان مسلکی
۱۸۹	انتقال بودن مرگ نه انعدام
۱۸۹	تحریف در مسأله جزء بودن بسم الله
۱۹۰	اسیر بودن دین در دست اشرار
۱۹۰	خطرات بعد از پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small>

- ۱۹۲ وجوب پیروی از راسخون فی العلم
- ۱۹۳ تأویلات و تحریفات در قرن هفدهم
- ۱۹۳ فلسفه مادی
- ۱۹۵ شبیخون فرهنگی عصر ما
- ۱۹۵ شبیخون در احکام خدا
- ۱۹۶ روایات در باب جزئیت بسم الله
- ۱۹۷ دلیل جزئیت بسم الله
- درس ۱۲: بسم الله: جزئیت و آثار** ۱۹۹
- ۲۰۱ اشتراکات و اختلافات فریقین در بسم الله
- ۲۰۱ روایات در باب جزئیت بسم الله
- ۲۰۲ روایت امام علی علیه السلام در باب جزئیت
- ۲۰۴ روایتی در آثار بسم الله
- ۲۰۵ چهار وجود هر حقیقت
- ۲۰۶ روایاتی در باب آثار بسم الله
- ۲۰۷ تأثیر بسم الله در اعمال امت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم
- ۲۰۸ روایت امام رضا علیه السلام در باب بسم الله
- ۲۱۰ قرائت بسم الله با اعتقاد به محمد و آل محمد
- ۲۱۲ دایره عمل و اعتقاد
- ۲۱۴ روایاتی دیگر در جزئیت بسم الله
- ۲۱۴ جزئیت بسم الله در کلام امام باقر علیه السلام
- ۲۱۵ کلام فخر رازی در بسم الله
- ۲۱۶ جزئیت بسم الله در روایت ابوهریره
- درس ۱۳: حمد، شکر و مدح** ۲۲۱
- ۲۲۳ حمد، شکر، مدح و معنای آن
- ۲۲۳ دورنمایی از مفهوم لغت حمد

۲۲۵	۱ - حمد در سوره فاتحه
۲۲۵	۲ - حمد در سوره انعام
۲۲۶	دخان بودن جهان
۲۲۶	مفرد آمدن نور و جمع آمدن ظلمات
۲۲۷	نور بودن خداوند
۲۲۸	تفسیر جعله و خلقه
۲۲۹	علاج سه خطر
۲۳۲	حمد و ثنای فاعل مختار
۲۳۲	۳ - حمد در سوره کهف
۲۳۳	۴ - حمد در سوره فاطر
۲۳۳	۵ - حمد در سوره سبأ
۲۳۳	گسترده‌گی مفاهیم قرآن
۲۳۴	برتری انسان بر سایر موجودات در آیات قرآن
۲۳۵	حقیقت عبادت در کلام امام صادق <small>علیه السلام</small>
۲۳۶	توحید کامل
۲۳۷	نکاتی دیگر در لغت حمد
۲۳۷	معنای حمد، مدح، شکر
۲۳۸	اختصاص حمد به خدا
۲۴۰	حمد و سپاس یعقوب در فراق یوسف
۲۴۱	حمد و سپاس امام حسین <small>علیه السلام</small> در عاشورا
۲۴۱	حمد زینب <small>علیه السلام</small>
۲۴۳	درس ۱۴: اختصاص حمد به الله
۲۴۵	خیر بودن دایره هستی
۲۴۶	مبدأ نیکی‌ها و زیبایی‌ها
۲۴۷	اختصاص حمد به الله

۲۴۸	بحثی در «الف و لام» الحمد
۲۴۸	فرق حمد و شکر
۲۴۹	نکته‌ای در الحمد لله و جمله اسمیه
۲۵۰	حمد و تسبیح و مشتقات آن
۲۵۱	نطق و شعور حیوانات
۲۵۲	شعور و نطق حیوانات، برگرفته از سوره نمل
۲۵۳	تسبیح رعد و برق
۲۵۳	تسبیح همه موجودات
۲۵۵	درس ۱۵: حمد حقیقی
۲۵۷	مشتقات دیگر حمد
۲۶۰	حمد با «ال» و بدون «ال»
۲۶۱	گرایش حقیقی به خدا
۲۶۲	گرایش حقیقی به الله اکبر
۲۶۳	حقیقت حمد و حامد
۲۶۴	حمد واقعی در کلام امام سجاده <small>علیه السلام</small>
۲۶۷	درس ۱۶: حمد، حامد، محمود
۲۶۹	حمد، حامد، محمود
۲۷۰	معرفت به حقیقت حمد
۲۷۱	حمد واقعی و حمد لفظی
۲۷۳	بی بهره بودن حامدان قوی
۲۷۷	حمد زبانی، آخرین مرحله حمد
۲۷۷	فقر ذاتی
۲۸۰	حمد زبانی بعد از معرفت الهی
۲۸۱	قول و فعل در فضای عبودیت و غیر عبودیت
۲۸۴	اثرات حمد واقعی در کلام امام سجاده <small>علیه السلام</small>

۲۸۷	درس ۱۷: مبحثی دربارهٔ الله و ربّ
۲۸۹	بحث در لام «الله»
۲۸۹	بحث در لفظ «الله»
۲۹۰	الله و معانی آن در قرآن
۲۹۰	وحدانیت الله
۲۹۰	معبودیت الله
۲۹۱	خالقیت و باریت الله
۲۹۲	صمدیت الله
۲۹۲	شهادت و گواهی الله
۲۹۳	فساد در جهان با وجود آلهه
۲۹۴	استغفار از الله
۲۹۴	ریشه لغوی الله
۲۹۵	توسل اولیای الهی به کلمه «ربّ»
۲۹۶	توسل آدم و حوا به کلمه رب
۲۹۶	توسل نوح <small>علیه السلام</small> به کلمه ربّ
۲۹۶	توسل حضرت ابراهیم <small>علیه السلام</small> به کلمه رب
۲۹۶	توسل موسی <small>علیه السلام</small> به کلمه ربّ
۲۹۷	توسل پیامبر <small>صلی الله علیه و آله و سلم</small> به کلمه ربّ
۲۹۷	توسل اولیای الهی به کلمه رب
۲۹۸	نکاتی دیگر بر کلمه رب
۲۹۸	موارد استعمال رب
۲۹۹	معنای جامع رب
۳۰۰	نکاتی دربارهٔ خاک و آب
۳۰۰	نکاتی دربارهٔ نطفه
۳۰۲	رب؛ مالک ذاتی

- ۳۰۳ استعمالی دیگر در لفظ رب.
- ۳۰۴ حق پروردگار بر انسان‌ها.
- درس ۱۸: معانی دیگر ربّ** ۳۰۵
- ۳۰۷ مالک
- ۳۰۸ فراموش کردن خدا.
- ۳۰۸ خود فراموشی
- ۳۰۹ مالکیت خدا
- ۳۱۰ مقام تسلیم انبیا و اولیای الهی
- ۳۱۱ لیلۃ المبیّت و دفع شبهه یاوه‌گویان
- ۳۱۳ نکته دیگر در مالک
- ۳۱۳ نکته دیگر در «الرحمن الرحیم»
- ۳۱۴ ترس از مرگ
- ۳۱۶ رابطه مالک و مملوک
- ۳۱۷ متضایفین و توضیحی بر آن
- ۳۱۸ درک مالکیت خدا
- ۳۱۹ داستان غلام و مملوک واقعی
- ۳۲۰ تسلیم بودن اصحاب سیدالشهداء علیهم‌السلام
- ۳۲۰ تسلیم بودن ابراهیم علیه‌السلام
- درس ۱۹: کاربرد حقیقی معانی نسبت به پروردگار** ۳۲۳
- ۳۲۵ کاربرد حقیقی معانی نسبت به پروردگار
- ۳۲۷ باور مالکیت خدا
- ۳۲۸ شکرگزاری سلیمان علیه‌السلام و مملوکیّت پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم
- ۳۲۹ مقام ربوبیّت و هدف از نزول قرآن
- ۳۳۰ رب و مربّی
- ۳۳۲ آیاتی در تبیین مالک و مملوک

آیاتی چند در ربوبیت پروردگار.....	۳۳۵
توضیحی بر رب بدون اضافه شدن به کلمه بعد.....	۳۳۶
تفسیر کلمه «عالمین» در آیات قرآن.....	۳۳۶
هدف از نزول قرآن.....	۳۳۷
مراحل تعلیم.....	۳۳۸
مرحله اول: طلب علم و فریضه بودن آن.....	۳۳۸
مرحله دوم: اخلاق الهی.....	۳۳۹
مرحله سوم؛ تصدق.....	۳۴۰
ارزش عمل نسبت به گفتار.....	۳۴۰
درس ۱۰: اشتراکات و اختلافات در تفسیر ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾	۳۴۳
تفسیر ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾.....	۳۴۵
پایه‌های عدالت در دنیا و آخرت.....	۳۴۷
کلمه «مالک» و مشتقات آن.....	۳۴۹
کلمه «یوم» و توضیح آن.....	۳۵۰
معانی متعدد دین.....	۳۵۱
معنای مطابقی و التزامی دین.....	۳۵۲
تفسیر ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾ در کلام امام عسکری <small>علیه السلام</small>	۳۵۳
زرنگ‌ترین زرنگ‌ها و نادان‌ترین نادان‌ها.....	۳۵۴
فرق سخن خداوند با سخن دیگران.....	۳۵۵
نکاتی در لغت «عظیم».....	۳۵۶
وجه اختصاص «یوم الدین» به قیامت.....	۳۵۷
بحث فقهی مالک.....	۳۵۸
داستان شکنجه شدن بلال.....	۳۵۹
مشتقات ملک و مُلک.....	۳۶۰
معنای مالک و ملکوت و ملائکه.....	۳۶۰

- ۳۶۱ حقیقت ذات چیست؟
- ۳۶۳ ملائکه، موجودات نوری و قدرتمند
- ۳۶۳ حقیقت ملائکه
- ۳۶۶ لغت ملکوت در قرآن
- ۳۶۷ مالکیت بر کل موجودات
- ۳۶۹ قرائت ﴿مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ﴾
- درس ۲۱: معنای «یوم»** ۳۷۱
- ۳۷۳ معنای «یوم»
- ۳۷۳ روز مسابقه
- ۳۷۴ موارد کاربرد کلمه «یوم»
- ۳۷۴ پدیده شب و روز
- ۳۷۵ توضیحی بر کلمه «نهار، وقت، حین»
- ۳۷۶ کلمه «دین»
- ۳۷۶ ماده «دین» در آیات قرآن
- ۳۷۷ واژه «دین» در روایات
- ۳۷۹ پاداش و کیفر خداوند
- ۳۷۹ معنای لغوی ولایت
- ۳۸۰ کیفر در قرآن
- درس ۲۲: تفسیر ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (۱)** ۳۸۳
- ۳۸۵ تقدم ضمير بر فعل
- ۳۸۵ تفسیر جمله (نعبد)
- ۳۸۶ نکاتی در حروف عید
- ۳۸۶ عرفان و شناخت
- ۳۸۷ حقیقت بر
- ۳۸۹ بر در روایات

۳۹۰ حقیقت دُنُوِّ بِاللَّهِ
۳۹۳ عبودیت و عبادت و مباحثی دیگر در لغت عبد
۳۹۴ اطاعت از پیامبر ﷺ و ائمه و فقهای جامع الشرائط
۳۹۵ حقیقت نماز
۳۹۵ آثار رحمانیت و رحیمیت
۳۹۶ معنای دیگری از عبد
۳۹۹ درس ۲۳: تفسیر ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (۲)
۴۰۱ عبادت مثبت و عبادت منفی
۴۰۲ حقیقت انسان
۴۰۲ آثار لُبِّ و عقل
۴۰۳ آثار عقل در کلام امام صادق <small>علیه السلام</small>
۴۰۴ آیاتی در خروج از انسانیت
۴۰۶ آثار عبادت
۴۰۷ شیطان و رفیق بد
۴۰۸ کلمهٔ عبادت و مشتقات آن در قرآن
۴۰۸ عبودیت تمام موجودات
۴۱۰ ملائکه و درخواست رحمت ایشان برای اهل ایمان
۴۱۱ محبت ظاهری به اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
۴۱۲ عبد واقعی
۴۱۲ داستانی از آیت الله بروجردی
۴۱۳ تسبیح تمام موجودات
۴۱۴ عبادت، راه جنگیدن با شیطان
۴۱۴ عبادت شیطان
۴۱۵ آفات حکومت بنی‌امیه
۴۱۶ آیاتی در بیان عبادت‌های منفی

- درس ۲۴: تفسیر ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (۳)** ۴۱۹
- احتجاج با اصحاب جمل ۴۲۱
- احتجاج با یک مجوس ۴۲۲
- بلد طیب ۴۲۲
- وجوه بلد طیب ۴۲۴
- نکته‌ای دیگر در تفسیر ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾ ۴۲۶
- معنی عبادت در کلام امام باقر علیه السلام ۴۲۷
- عبادت غیر خدا و بدبختی در دنیا و آخرت ۴۲۷
- دو رکن اصیل عبادت ۴۲۹
- رکن اول: تسلیم حق بودن ۴۲۹
- رکن دوم: نفی ضد خدا ۴۳۰
- خطاب یوسف علیه السلام به بت پرستان ۴۳۰
- مشرك بودن مردم مصر در زمان یوسف علیه السلام ۴۳۱
- فرستادن رسول برای هر امتی ۴۳۳
- نفی فرهنگ طاغوت ۴۳۴
- پاره کردن بند بندگی طاغوت ۴۳۵
- بهانه تراشی برخی مؤمنان در بندگی ۴۳۵
- انحصار بندگی نسبت به خدا ۴۳۶
- شرك نورزیدن به خدا ۴۳۷
- عبادت غیر خدا و بازگشت به جاهلیت ۴۳۷
- درس ۲۵: تفسیر ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (۴)** ۴۳۹
- خلوص در عبادت ۴۴۱
- فرهنگ زندگی یهود و نصاری ۴۴۲
- نبرد انبیای الهی با مدعیان خدایی ۴۴۵
- آیاتی دیگر در بیان دو رکن عبادت ۴۴۵

نتیجه دو رکن عبادت.....	۴۴۶
جنبه اختیاری عبادت.....	۴۴۸
اطاعت جعلی.....	۴۴۸
آثار عبودیت.....	۴۴۹
طاغوت زدایی انبیاء.....	۴۴۹
داستان عمرو بن جموح.....	۴۵۰
بیداری عقل و اندیشه مردم.....	۴۵۱
خلقت انسان.....	۴۵۱
خلقت شتر.....	۴۵۱
سؤال از دوزخیان.....	۴۵۲
اهل عبادت.....	۴۵۳
حسابگر روز قیامت.....	۴۵۶
عبادت کامل و درست.....	۴۵۷
درس ۱۲۶: تفسیر ﴿إِنَّكَ تَعْبُدُونَ إِلَهًا لَّمْ يَشْكُرْ﴾ (۵)	۴۵۹
اثر گذاری و اثرپذیری موجودات عالم.....	۴۶۱
ثبت اثر اعمال.....	۴۶۲
آثار عبادات.....	۴۶۳
علم خداوند.....	۴۶۳
آثار نماز در دنیا و آخرت.....	۴۶۵
حقیقت فلاح.....	۴۶۶
تقوا از آثار عبادت.....	۴۶۷
استکبار از عبادت.....	۴۶۸
وجه جمع آمدن فعل «نعبد».....	۴۶۹
مقام عبودیت و بندگی پیامبران.....	۴۷۰
نیازمند بودن انسانها.....	۴۷۱

- ۴۷۳ غنی بالذات و فقر محض.....
- ۴۷۵..... تنگی معیشت و بهره‌گیری از ابزارهای حلال
- ۴۷۷ تکیه بر ابزارهای غیرخدایی.....
- درس ۲۷: تفسیر ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (۶)..... ۴۷۹**
- ۴۸۱ عدم قدرت مطلق برای انسان‌ها.....
- ۴۸۳ مقاله‌ای از «راسل» فیلسوف انگلیسی.....
- ۴۸۳ قدرت مطلق پروردگار.....
- ۴۸۵..... نظر فخر رازی در تفسیر ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾.....
- ۴۸۷ آیاتی در تأیید ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾.....
- ۴۸۷ تفسیری دیگر بر ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾.....
- ۴۸۸ توضیحی از فخر رازی بر ﴿إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾.....
- ۴۸۸ استعانت ابراهیم از خدا در آتش نمرود.....
- درس ۲۸: تفسیر ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾..... ۴۹۳**
- ۴۹۵..... تفسیر آیه ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾.....
- ۴۹۶..... نکته‌ای در حرف «صاد».....
- ۴۹۶..... عظمت صراط.....
- ۴۹۷ آیاتی در بحث صراط مستقیم.....
- ۴۹۸ صراط مستقیم در قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم‌السلام.....
- ۴۹۹ ویژگی‌های صراط مستقیم در قرآن کریم.....
- ۴۹۹ اول: شرک نورزیدن به خدا.....
- ۴۹۹ دوم: احترام پدر و مادر.....
- ۵۰۳ سوم: فرزند کشی به خاطر فقر.....
- ۵۰۴ چهارم: دوری از گناه.....
- ۵۰۵ پنجم: قتل نفس.....
- ۵۰۶ ششم: مراعات مال یتیم.....

- هفتم: کم فروشی ۵۰۶
- هشتم: عدالت در گفتار ۵۰۷
- نهم: وفای به عهد ۵۰۸
- درس ۲۹: موانع صراط مستقیم** ۵۱۱
- موانع صراط مستقیم ۵۱۳
- مانع اول: شیطان ۵۱۳
- سال‌های عبادت شیطان ۵۱۵
- تکبر شیطان ۵۱۶
- اغواء و معنای آن ۵۱۷
- تفسیر آیه شریفه در کلام امام باقر علیه السلام ۵۱۹
- عدم سلطه شیطان ۵۲۱
- مانع دوم: هوی ۵۲۱
- بیان نقش هوی^۱ در سوره جاثیه ۵۲۲
- بیان نقش هوی^۱ در سوره ص ۵۲۳
- بیان نقش هوی^۱ در سوره نازعات ۵۲۴
- معنای هوی^۱ در کلام سعدی ۵۲۵
- کلام پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم درباره هوای نفس و آرزوهای طولانی ۵۲۶
- موانع سوم و چهارم: پول و خانواده‌ای که اهل خدا نیستند ۵۲۷
- اهل صراط مستقیم، همان انعمت علیهم هستند ۵۲۸
- روایتی در باب اطاعت خدا و رسول ۵۳۰
- درس ۳۰: تفسیر ﴿ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾** ۵۳۱
- تفسیر آیه ﴿ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾ ۵۳۳
- آیاتی در بیان ﴿ مَغْضُوبٍ عَلَيْهِمْ ﴾ ۵۳۴
- آیاتی در بیان ﴿ الضَّالِّينَ ﴾ ۵۳۵

۵۳۷	فهرست‌ها
۵۳۹	فهرست آیات
۵۶۳	فهرست روایات
۵۷۳	فهرست معصومین <small>علیهم‌السلام</small>
۵۷۶	فهرست اشخاص
۵۷۹	فهرست مکان‌ها
۵۸۱	فهرست کتاب‌ها
۵۸۵	فهرست مذاهب، فرق و قبایل
۵۸۷	فهرست اشعار
۵۸۸	کتاب‌نامه

پیش‌گفتار

قرآن کریم بزرگ‌ترین هدیه حق تعالی به بشر و دستورالعمل جامع حیات انسانی است و تعالیم و مفاهیم و پیام این کتاب آسمانی، غایت و نهایت اهداف بعثت تمامی انبیا و رسل الهی می‌باشد.

بشر امروز بیش از هر زمان دیگری به فهم و درک مفاهیم قرآنی نیازمند است و راه‌هایی جوامع انسانی فقط با فهم و درک و عمل به قرآن گشوده خواهد شد. لذا بهره‌برداری از تفاسیر بزرگان دینی و عالمان ربانی و راسخون در علوم قرآنی، در این مسیر عامل موفقیت هر انسان حقیقت‌جو و حق‌طلب می‌باشد و تنها وسیله رشد و تعالی تشنگان معرفت خواهد بود.

محقق اندیشمند و عالم فرزانه استاد حسین انصاریان، که عمر پر برکتشان در راه تبیین و تبلیغ و آموزش دین و علوم قرآن و هدف اهل بیت صرف شده، با نبوغ الهی و تفکر و اندیشه عمیق و دید نافذ در زوایای علوم مختلف از نوادر روزگار ما هستند که ابعاد علمی و تحقیقی و دیدگاه‌ها و نظریات وی به خصوص در استنباط و تفسیر از آیات قرآن مجید و کلمات گهربار معصومین علیهم‌السلام و برداشت‌های بدیع و ناب و منحصر به فردشان، هنوز کاملاً شناخته شده نیست. شاید التزام فوق‌العاده خاص معظم له به جایگاه منبر و تبلیغ و پایداری ۵۰ ساله بر این موضوع که

«عالمان ربانی نبایستی منبر پیامبر را خالی بگذارند»، بر ابعاد علمی شخصیت ایشان سایه افکنده است و با وجود آشنایی سه نسل کشور با جایگاه حضرت استاد در مقام سخنوری و تبلیغ، بعد علمی وی ناشناخته مانده است.

همان‌گونه که ترجمه‌های استاد انصاریان شامل ترجمه قرآن کریم، نهج‌البلاغه، صحیفه سجادیه و مفاتیح الجنان دارای ویژگی‌های خاص می‌باشند، تا آنجا که ترجمه قرآن ایشان «یکی از بهترین ترجمه عصر حاضر» معرفی شده است، تفسیر حکیم معظم له و سلسله دروس تفسیری ایشان را نیز می‌توان از بهترین تفاسیر برشمرد، زیرا این تفاسیر با نگاهی نو و با رویکردی اخلاقی و اعتقادی و عرفانی به تفسیر آیات پرداخته است.

یادآور می‌گردد مرجع فقید مرحوم آیت الله العظمی فاضل لنکرانی رحمته الله بر تفسیر استاد انصاریان به نام تفسیر حکیم تفریطی مرقوم فرموده‌اند که خلاصه آن در پی می‌آید: «قسمتی از تفسیر شریف حکیم را ملاحظه کردم، انصاف آن است که با توجه به وسعت اطلاع وی از معارف و احاطه بسیار خوبی که به مضامین آیات و روایات دارند، نکات جالب و بدیعی را در این تفسیر از خود به جای گذاشته‌اند. امید آن است که مورد استفاده فضلا و اهل دانش و نیز عموم مردم قرار گیرد. خداوند ایشان را و ما و همه را با قرآن در دنیا و آخرت محشور فرماید. ان شاء...»^۱

با توجه به نگاه نو و بدیع استاد به آیات سوره حمد و درخواست

۱. متن کامل دست‌نوشته در آرشیو دبیرخانه دارالعرفان موجود است.

طلاب و شاگردان ایشان برای دریافت متن کتبی دروس مذکور، مؤسسه دارالمعارف الشیعی، اقدام به تنظیم و تدوین سلسله دروس تفسیری تحت عنوان «نگاهی نو به سوره حمد» نمود که تقدیم علاقه‌مندان به ساحت قران کریم می‌نماید و از محققان گرامی واحد تحقیقات که زحمت ویرایش و تحقیق و تصحیح و استخراج مصادر این مجموعه گرانقدر را به عهده داشتند تشکر و قدردانی می‌نماید.

مؤسسه دارالمعارف الشیعی

مقدمه

قرآن مجید، گنجینه بی نظیر خزانة هستی، و گوهر پردرخششی است که بر تارک جهان خلقت قرار داده شده، و انسان‌ها را برای ساختن ساختمان انسانیت، و تحقق ارزش‌های اعتقادی و عملی و اخلاقی، و تأمین آبادی دنیا و خوشبختی در آخرت دعوت می‌کند. قرآن تجلی علم بی‌نهایت و حکمت و عدل و رحمت نامحدود خالق عالم و آدم است، و وحی بودن و حق بودن و ملکوتی بودنش را، و این که نازل شده از طرف خداوند بر قلب عرشی محمد ﷺ است، با دعوت همه افراد بشر از هر صنف و طایفه و دعوت از جن برای آوردن سوره‌ای یا ده آیه یا ماندنش را و با آن مقابله به مثل با آن به اثبات می‌رساند، و با اعلام این که این کار تا قیامت میسر نیست، ثابت می‌کند که وحی است، و راه هر گونه شک و تردید را در وحی بودنش بر همگان می‌بندد.

به یقین هر فرد، یا هر خانواده، یا هر جامعه به این کتاب عمل کند، و آیاتش را در زندگی تحقق دهد، فرد و خانواده و جامعه‌ای عالم و دانا، حکیم، عادل و مهرورز می‌شود.

مهجوری جامعه اسلامی پس از رحلت پیامبر از قرآن و معلمان حقیقی آن، ائمه معصومین و اهل بیت رسول خدا آنان را به تدریج به سوی جهل به حقایق، غفلت از واقعیات، ضعف در قدرت و نهایتاً افتادن در سیاه‌چال استعمار خارجی و استعمار داخلی کشانید!

این قرآن همان کتابی است که از روستایی ایرانی، سلمان، و از بیابانگرد گم‌نام ابوذر، و از غلامی حبشی بلال و از افرادی معمولی چهره‌هایی با شخصیت، عظیم‌القدر، با کرامت و اثرگذار ساخت.

با جریاناتی که اکنون در امت اسلامی در شرف وقوع است، این امید می‌رود که در آینده، جامعه اسلامی تبدیل به یک جامعه قرآنی حقیقی شود، و از این همه بلاها و مصائب و مشکلات رهایی یابد و شر استعمار و استثمار ریشه‌کن شود.

این‌جانب که بیش از چهل سال از عمر خود را هزینه قرآن و مکتب اهل بیت کرده و بر این نعمت خدا را سپاسگزارم، از تهران مسکن اصلی‌ام جهت مباحث تفسیری برای گروهی از طلاب با نشاط، درس خوانده، دغدغه‌دار برای اسلام و مسلمانان، به آشیانه آل محمد، شهر مقدس قم که حوزه عظیم علمیه شیعه را در آغوش مهربانش دارد دعوت شدم. با کمال شوق پذیرفتم و خانه و کاشانه را به قم انتقال دادم و در مدرسه فیضیه مباحثه تفسیری را از ابتدای قرآن شروع کردم، و سوره مبارکه حمد را که ام‌الکتاب و سبع‌المثانی و حاوی همه حقایق قرآنی است به بحث گذاشتم.

این مدرسه مبارکه، چشم و چراغ حوزه‌های علمیه و در قرون متمادی محل رشد فقیهان، اصولیان، حکیمان، عارفان، نویسندگان و خطیبان بزرگ بوده است. خود نیز بخشی از دوران طلبگی‌ام را در یکی از حجره‌های آن به سر برده و بسیاری از دروسم را در همین مکان خوانده‌ام.

در این تفسیر، به نظر خود نگاهی جدید و نو به سوره حمد انداختم، و حقایق را در پرتو این سوره ارائه نمودم. آنگاه درس را از سوره بقره ادامه دادم و

نمی‌دانم آیا با روشی که در تفسیر دارم عمرم کفاف انجام این امر مهم را می‌دهد یا نه، از حضرت حق اتمام آن را عاجزانه درخواست دارم.

روش بیان مبحث در این جلسات تفسیری بر این است که ابتدا درباره معنی و مفهوم هر آیه به اندازه لازم و نه مفصل، به خواست حق با شما دانشجویان علوم اسلامی و معارف حقه الهیه مباحثه کنم. سپس متناسب با هر آیه، مطالبی از علوم اهل بیت و دانش اهل معرفت بیان دارم، تا راهی فراروی شما عزیزان باز شود که خود بتوانید به طور مشروح از حقایق نهفته در آیات استفاده کنید؛ زیرا جز با کشتی معارف اهل بیت نمی‌توان به صید گهرهای بی‌مانند این دریای بی‌ساحل رفت، و چه بسا ممکن است که بدون کمک گرفتن از اهل بیت، و تنها با تکیه بر ظواهر آیات، در جاده ضلالت و گمراهی افتاد؛ چنان که پس از درگذشت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بسیاری از مردم و به ویژه عالمان آن دوره با اهل بیت علیهم السلام قطع رابطه کردند و بدون راهنمای آنان به سراغ قرآن رفتند و در نتیجه به گمراهی و ضلالت افتادند، و در مسئله دین گروه گروه شدند.

موسسه دارالمعارف الشیعی که زیر نظر این‌جانب با مدیریت قوی و محققانی دانشمند و عزیز اداره می‌شود، تفسیر سوره حمد را نظام داده تا بقیه طلاب و دیگر مشتاقان قرآن از آن بهره‌مند شوند. از آنان سپاسگزارم، این شما و تفسیر سوره حمد.

حوزه علمیه قم

حسین انصاریان